

האליזר

עלון לשבת קודש

דברי מחשבה והלכה, ומהנעשה בבתי הכנסת

נושא השבוע: לקראת פסח (א)

יד אדר תשפ"א 1364 (שנה כו')

ההפטרה: "אתה בן אדם" (יחזקאל מב)

פרשת תצוה

"ואתה תצוה את בני ישראל ויקחו אליך שמן זית וך כתית למאור להעלות נר

תמיד" (כו, י)

"כתית" - כתיתה שמביאה אור, כזית שכדי להוציא ממנו שמנו שמועכים וסוחטים אותו ומדליקים אור בעזרתו. ההסטוריה של עמנו מראה כי דווקא התקופות שמרובות בכתיתות היו מרובות באורות. "ואתה תצוה" אתה משה ששמך מעיד "כי מן המים משיתהו", "תצווה" - על כתית למאור, היינו שאפילו חרב חדה מונחת על צווארו של אדם, אל ימנע עצמו מן הרחמים. זכית ובתו של פרעה באה לישועתך וגדלה אותך בביתו של הכותה האיום שגזר "כל הבן הילוד היאורה תשליכהו", ואתה נהיית המאור הכי גדול שבכל הדורות, "להעלות נר תמיד" - שהחושך והנסיונות הם שנתנו כוח דחיפה למאור, "להעלות נר תמיד" - ולא להתייאש ולהרפות ידיים חס ושלום.

"ועשית את מעיל האפוד כליל תכלת" (כוז, לא)

אמרו חז"ל: האפוד מכפר על פגם הלשון, קרי לשון הרע. ורמז לכך "אפוד" בגמטריא "הפה". וכתב רבינו האלשיך הקדוש זצ"ל: לפיכך היה האפוד כליל תכלת, כולו כצבע השמים, לרמז שעיקר דיבורו של האדם יהיה בדברים רוחניים, ענייני תורה ותפילה, מצוות ומעשים טובים שכן כל תכלית האדם בעולמו לקיים תורה ומצוות ולצבור לו זכויות לרוב לעולם שכולו טוב.

עומדים אנו חודש לפני חג הפסח שההכנות אליו מרובות נשכיל לעבור ימים אלו של נקיון, שהפה - סח בדברי עידוד וחזקת לילדים ולבני הבית המושיטים יד לעזרה בנקיון למרות הלחץ והבלגן הצפויים כדי שהעבודות יתבצעו בנעימות וכמה פחות מתוך כעס ורוגז.

(מעין השבוע)

להסב עם סבא

מעשה שהיה

היה זה שבועיים לפני החג הפסח. בין השלוליות להררי הספרים צלצל הטלפון, סבא נפל. הוא בחדר המיון, נאנק מכאבים, מחכה לתשובת הרופא. סבי חשב שהוא יכול לנקות את הבית לבדו, רצה להרגיש עדיין צעיר ודחה כל צל של עזרה מנכדיו, טיפס על הסולם להוריד את ספריו וצנת. טסנו לבית החולים, בלב הולם ובשפתיים ממלמלות תפילה. מי יודע כמה הפציעה חמורה. עד מהרה התברר: שבר באגן הירכיים, עניין לא פשוט בגילו המתקדם. סבא הוכנס לניתוח, פסח נשכח מלב, רק התפללנו שיצא בשלום. הניתוח הצליח מעבר למצופה, אבל ניתוח כזה אינו קל בכלל. ההתאוששות ארוכה וגם צריך שיקום ממושך כמוכן. כל המשפחה התגייסה, נקבעו תורניות וכל אחד עזב את משפחתו בנפש חפצה לכמה שעות, כדי שסבא לא יישאר לבד. כל זה התנהל עד ליל בדיקת חמץ, השאלה שריחפה: מי יהיה עם סבא בחג? כל אחד התקשר לאבי והסביר שהוא אינו יכול לעזוב את המשפחה בלילה הזה. ואכן לכל אחד היו סיבות אמיתיות, אף אחד לא התחמק סתם. מה יהיה? האם בליל הסדר לא יהיה לסבי עם מי להסב? איזו הרגשה תהיה לו?.

רעיון התבשל במוחי, פניתי לאבי: "אני רוצה לנסוע לסבא", אבי הסתכל אלי בחשש מהול בשמחה. הזמנים ע"פ לוח "אור החיים" של אופק ת"א * נא לא לעיין בזמן התפילה * סוף זמן ק"ש 8:27-8:22

"אתה? לא אכפת לך לנסוע ככה בלילה הסדר? תישן על זה לילה ונדבר מחר". אבא ידע היטב את תחושותיי, מצד אחד אני היחיד בבית, שלצערך, אין לו התחייבות למשפחה. מצד שני, אני אוהב את ליל הסדר בבית. בכלל, אני מעדיף את האירועים המשפחתיים, כי כמה שאני שונה מאחי בכך שלא הקמתי את ביתי, בכל זאת זה עדיף מהישיבה. שם אני בחר מבוגר, יושב בין הבחורים הצעירים, מרגיש כנטע זר. כל מילה שלי מתקבלת במבט תוהה, כאילו הגעתי מעולם אחר. בסופו של דבר, הבית הזה הוא הקן החמים הזמני שלי עד שאנשא. בכלל לא התחשק לי להתגלגל בלילה הזה במחלקה האורטופדית, אבל מה שווה הכל אם סבא יישאר לבד. כשקמתי אמרתי לאבי: "אני נוסע". אמא ארגנה לי אוכל, המון אוכל, כאילו אני נוסע לכמה ימים. היא ליוותה אותי בברכה, כשדמעה מנצנצת בעיניה, שבזכות שאני גולה מביתי בלילה זה, בשנה הבאה בס"ד אהיה כבר נשוי. הגעתי לבית חולים, ארגנתי במהירות את ה"שולחן הסדר" שלנו, השמש שקעה והחג נכנס. התפללתי עם סבא, והנה, מזווית עיני הבחנתי ביהודי מבוגר ששוכב במיטה הסמוכה כשדוק של עצב נסוך על פניו. שאלתי את סבי וסבי השיב: "זהו יהודי חשוב אך בודד. משפחתו בחוץ לארץ והוא התכונן לטוס אליהם לפני פסח. גם הוא "הצליח" לשבור את רגלו ממש לפני פסח. בני המשפחה לא הצליחו להגיע לפני החג, נזמין אותו להסב עימנו", פניתי אליו ואמרתי לו: "ר' יהודי, קוראים לי מוישי ואני נכדו של שכנך, יש לנו בעיה....", הוספתי בחיוך שובב, "קיבלנו יותר מדי אוכל, אולי תעשה לנו טובה ותסב איתנו יחד", הוא חיך קלות לאות הסכמה. קירבתי את מיטתו לעבר השולחן שלנו. "קדש, ורחץ... מוציא מצה". ה"סדר" התנהל, אני ושני אנשים מבוגרים שהאינו מרותקים בקשב רב להסברים שקלחו מפיו. בדרך כלל אינני מדבר הרבה ליד השולחן, אני קצת ביישן ושקט, אבל שני הקשישים הכאובים המתינו למוצא פי, ואני, כמו משהו נפתח בי. הסברתי שיציאת מצרים לא היה רק בזמן אבותינו, אלא מצרים היא מלשון מיצרים. לכל אדם יש מיצר והגבלה. הן ברוחניות והן בגשמיות. והלילה הזה, הוא לילה שמסוגל בו כל אדם לצאת ממיצרו הרוחני והגשמי. לילה שיוצאים לחירות מיצר הרע, ממה שאנשים אומרים "ולעובדו" בלי לחשוב מה יאמרו הבריות. ובסתר ליבי הרהרתי, אולי כבר גם אני אצא מן המצרים שלי, ואזכה סוף סוף לקריעת ים סוף הפרטית שלי. הגענו ל"שולחן עורך", סידרתי את האוכל ועזרתי לקשיש לאכול, השתדלתי למלא את כל בקשותיו ולהקל עליו כמיטב יכולתי. ה"סדר" הסתיים, גיליתי שעלי לנמנם על כורסא לא נוחה, אבל חשתי מלא סיפוק. למחרת השתתף היהודי בסעודה כבר ללא הזמנה.... הוא התעניין לדעת היכן משפחתי, סיפרתי לו מבויש שעדיין מצפה אני למצוא את אבדתי.... כך חלף החג. סבי הודה לי נרגשות והאיש הכביר תודות על החג הנפלא שזכה לו בין כותלי בית החולים. הוא לא תיאר לעצמו שיצליח לחגוג את החג במקום שבו החג הוא כביום חול. בחול המועד כבר הגיעו כולם לבקרו ושהותי בחג כמו נשכחה. בסיום "בין הזמנים" שבתי לישיבה. חלפו שבועות אחדים, יום אחד התקשר יהודי קשיש לביתנו וביקש לשוחח עם אבי. בפיו הצעה, נכדתו שוהה בארץ והוא רוצה להציע אותה כשידוך לבנו. כשאבי שאל אותו מנין הוא מכיר אותי, הוא סיפר על ה"סדר" שערכתי בטוב טעם, ואיך התרשם ממידותי הטובות והחליט שאני מתאים לנכדתו, שבלי שום סיבה נראית לעין נתעכב שידוכה... זהו, גם נס קריעת ים סוף הפרטית שלי הגיע. קריעת ים סוף שהתחילה בפסח, מגלות הציפייה הממושכת לגאולה הפרטית, כששנה אח"כ עשינו את הסדר בביתו של סבי. (מאתר כיכר השבת).

הלכות ברכת האילנות

פינת ההלכה

א. הוראה בימי ניסן אילנות מאכל שמוציאים פרחים (הוא השלב שלפני גדילת הפרי) צריך לשבח ולהודות לבורא עליהם, וברכה זו אומרים

פעם אחת בשנה בלבד בחודש ניסן. (פ"ע לור"ח סי' רכו ס"א).

ב. זמן ברכה זו הוא לכתחילה בתחילת חודש ניסן (פ"ע ס"א), ואם לא הזדמן לו יברך במשך ניסן, ואם לא הספיק רשאי לברך בחודש אייר (פ"ת יח"ד ח"א סי' א') אך אין להקדים לכתחילה ולברך בחודש אדר, מ"מ אם ברך יצא (הלכה נכונה לגר"ד יוסף סי' רכו ס"ו).

ג. מותר לברך ברכת האילנות גם בלילה לאור החשמל כשמבחין בפרחים (חז"ע פסח עמ' יא), אך כיון שכוללת מזמורי תהילים ונתינת צדקה עדיף לברך ביום (מאז לאכד סי' ז).

ד. טוב לברך ברכה זו במניין דווקא (כ"ח ס"ק ז) מ"מ זריזים מקדימים למצוות, ואם רואה שבר"ח ניסן אין מנין עדיף שיברך לבד ובר"ח (חזון עובדיה ח"ב עמ' טו).

ה. גם הנשים תברכנה ברכה זו ותעמודנה במקום נפרד מהגברים (חזון עובדיה עמ' ז), ונכון לחנך גם את הקטנים לברך (תורת מועדים פ"ב ס"י). ואם הקטן יהיה גדול (בגיל 13) במהלך חודש ניסן לא יברך בתחילת החודש אלא רק כשימלאו לו 13 שנים (ז. ע.).

ו. מותר לברך ברכת האילנות על עצים שנמצאים בשטח פרטי מגודר מבלי לבקש רשות מהבעלים כשנמצאים מחוץ לגדר, אבל אם רוצים להיכנס לתוך השטח הפרטי יש לבקש קודם רשות. וכשמברכים ברכת האילנות מוקדם בבוקר יש לשים לב לא לברך בקול רם ובפרט שנמצאים במניין כדי לא להעיר את השכנים (מנחת אברהם סי' ו').

ז. יש לברך על אילנות שמוציאים פירות למאכל, אך לא על אילנות סרק (סי' רכו משנ"ב ס"ק ז) ואם עבר וברך אינו צריך לחזור (חזו"ע עמ' יג). ויכול לברך על אילנות בתוך 3 שנים לנטיעתם (קס עמ' יט).

ח. לעניין ברכת האילנות על עצי פרי המורכבים מין בשאינו מינו :

*יש אומרים שאין לברך עליהם "ברכת האילנות" [שמברכים בחודש ניסן] הואיל וקיומם הוא נגד רצון הבורא לכן אין לברך ולהודות לה' יתברך על כך (שו"ת הלכות קטנות ח"א סי' ס, ב"ח פ"י ראה שנה א' אורח יא, שו"ת רב פעלים לנב"ח ח"ב חלק אור"ח סי' לז, כה"ח סופר סי' רכה ס"יא, שו"ת אור לאוין לגר"צ אבא שאול ח"ג פ"ו ס"ג, ברכות ה' לגר"מ לוי ח"ד פ"ד ס"לצבג, פסח כהלכה לגר"מ כהן סי' ז ס"טו, שו"ת מנחת יצחק לגר"י וייס ח"ג סי' כה ס"ג, שו"ת התעוררות לתשובה לגר"ש סופר רב וזכ"ד ערלוי ח"א סי' קה ועוד)

*ויש חולקים ואומרים שהברכה היא על כללות הבריאה ולכן יכול לברך על עצי פרי מורכבים (שו"ת שאילת יעבץ ח"א סי' סג, שו"ת חתם סופר ח"ו סי' כה, שו"ת יגל יעקב חלק אור"ח סי' יב ס"ב).

*ואף על פי שהרוצה לסמוך על סברה שניה ולברך עליהם אין למחות בידו, מכל מקום הבא לשאול לכתחילה מורים לו שלא לברך משום שיש ספק (שו"ת יבי"א לרש"ל עובדיה יוסף זצוק"ל ח"ה אור"ח סי' כ, חזון עובדיה פסח לגר"ע יוסף עמ' טו, ילקו"י כללים לרש"ל יצחק יוסף סי' רכה ס"כב, הלכה בדורה לגר"ד יוסף ח"א סי' רכו ס"ג, אבני דרך לגר"א פרינ"ח ח"א סי' לט ס"ד, שו"ת עטרת פז לגר"פ זביחי ח"ד אור"ח סי' יא).

להלן רשימת עצי פרי שאינם בחשש ההרכבה האסורה ומותר לברך עליהם לכל הדעות: אבוקדו, אנונה, אפרסמון, גויאבה, זית, חבוש, חרוב, ליצי, מנגו, ענבים, פיגויה, פיטאהוקובו, צברוסברס, קיווי, רימון, תאנה, תמר, תפוח(ע"פ שו"ת חלקת השדה לגאון שגאור רווח ה' כללים סי' ז בסופו), שסק (הרב שגאור רווח רש מכון למאורות התלויות בלחץ בעל פה ועיין בשו"ת חלקת השדה קס).

להלן רשימת עצי פרי שהם בחשש ההרכבה האסורה : אגסים (95%) (ילקו"י ה' כללים סי' רכה ס"י, שו"ת חלקת השדה לגר"ש רווח ח"ג ה' כללים סי' ז) **אפרסק, שקד** (הרב שגאור רווח ה"ל בעל פה, מועדים וזמנים לגר"מ שטרנבוך סי' ס עמ' קא, חלקת השדה ח"ג ה' ערלה סי' א ס"א, תנובות השדה חלק 83 של המכון למאורות התלויות בלחץ עמ' לב) **פירות הדר** [כגון: לימון, תפוז, קלמנטינה, פומלה וכו'] (ילקוט יוסף לרש"ל יצחק יוסף כללים סי' רכה ס"כב, חזו"ע פסח לרש"ל עובדיה יוסף עמ' טו ע"ש, חלקת השדה לגאון שגאור רווח ח"ג ה' ערלה סי' א"א מסתפק בזה ונוטה להחמיר).

ט. אין לברך ברכת האילנות אלא בשעה שהאילנות מוציאים פרחים (תורת מועדים ס"ז) ואפילו שיש בחלק מהענפים פירות ובחלק פרחים אפשר לברך (חזו"ע פסח עמ' כ) אבל אם נשרו כל הפרחים אי אפשר לברך עליהם (תורת מועדים קס).

י. צריך לפחות שיהיו שני אילנות כדי לברך ברכת האילנות ואפילו שני העצים ממין אחד, והמברך על ראית מיני אילנות שונים הרי זה משובח (תורת מועדים פ"ב ס"א). ובדיעבד שאינו מוצא אלא אילן אחד שמוציא פרחים מברך עליו בכל זאת (חזו"ע ברכות עמ' תנח).

יא. כל המברך ברכת האילנות צריך לראות לפני הברכה את הפרחים של שני האילנות [ולא לסמוך על "הקהל" שראו] (ע"פ שו"ע סי' רכו ס"א שכתב "היולא דימי ניסן ורלה", גמ' ברכות מג: "וחזי אילנני"). ובדיעבד אם לא ראה וברך כשחוזר ורואה אינו חוזר לברך (חזו"ע עמ' כח).

יב. יש לשים לב! אם האילנות במקום שמזבלים את האדמה ויש ריח רע (מחמת גללי הבהמות שיש בו) אסור לברך שם ברכת האילנות (שו"ע סי' עט ס"ד, ס"א ובאור הלכה).

יג. מותר לברך ברכת האילנות בשבת, אך לכתחילה עדיף לברך בימות חול (שו"ת יח"ד ח"א סי' ז) ואם רוצה לזכות את הציבור הבא לבית הכנסת בשבת ויש חשש שלא יבואו ביום חול, אזי מותר לכתחילה לברך ברכת האילנות בשבת וילקו"י פסח ח"א עמ' קפח).

וכשמברך בשבת יזהר מטלטול סידור במקום שאין עירוב (תורת מועדים ס"ד) כמו"כ אין לטפס, להישען או להניח חפצים על העץ (שו"ע סי' של"ו וילקו"י ס"א).

הלכות חודש ניסן

א. שואלין בהלכות הפסח קודם הפסח שלושים יום מפורים! (חזו"ע עמ' א) (שו"ע אור"ח סי' תכט ס"א) ולכן ראוי שכל אדם ילמד ויחזור על הלכות פסח כדי שידע כיצד לנהוג למעשה.

ב. בכל חודש ניסן אין נופלים על פניהם ואין אומרים וידוי ותחנון (שו"ע ס"א) וכן אין אומרים

"צדקתך" בשבתות (ש"ע ס"ב, תורת מועדים פ"א ס"א).

ג. אזכרה שחלה בחודש ניסן, הרי את הלימוד, תהילים ואשכבה עושים כרגיל [אפילו בחול המועד] (ולקו"י פסח ח"א עמ' סח). ולעניין "צידוק הדין" [=מצדיקים את הקב"ה בכל אשר עשה] מעיקר הדין היה ראוי לאומרו [אפילו בחול המועד] (ע"פ ש"ע יו"ד סי' תא ס"ו), אך המנהג עתה שלא לאומרו [כמו שלא אומרים תחנון ונפילת אפים] (הרמ"א שם, והרמ"א בנדרים סי' תכ ס"ב, חזו"ע אכלות ח"א עמ' לא-לב) והאומרו יש לו על מה לסמוך עיין בחזו"ע אכלות סס). ולעניין עליה לבית קברות בחודש ניסן:

* ביום "השנה" – מותר לעלות [כשלא יבואו לבכי] ואם חל בחול המועד יקדימו ללכת לפני פסח.
* ביום "השבעה" או "השלושים" – טוב ונכון שלא יעלו, אף אם לא יספידו שם אחר שבדרך כלל באים לידי בכי על יד הקבר ולכן ידחו את הביקור אחר חודש ניסן (ולקו"י פסח ח"א סי' תכט ס"ו).
ד. מת שנפטר ל"ע בחודש ניסן, אין מספידין אותו (לפי שהוא חודש שמחה) אלא אם כן היה הנפטר תלמיד חכם (ש"ע סי' תכ"ט ס"ב וזכה"ח סקל"ג). מ"מ גם כשהנפטר אינו תלמיד חכם המנהג לומר דברי תורה לע"נ ולעורר את העם לתשובה (תורת מועדים).

ה. אסור להתענות תענית ציבור בחודש ניסן, אבל מותר להתענות תענית יחיד. ולכן מותר להתענות ביום פטירת אביו או אימו, (אע"פ שתענית זו היא רק מנהג ולא חובה). מ"מ אסור להתענות ביום ראש חודש ניסן או בשבעת ימי הפסח, ויש להחמיר שלא להתענות גם באיסורו חג של פסח. ומנהגנו שאין חתן וכלה מתענים ביום חופתם (ש"ע סס כה"ח ס"ק כ"ז, יבי"א ח"ג סי' א' אות יז).
ו. כל אדם צריך לתת למגבית "קמחא דפסחא" שבעירו, כדי לאפשר גם לעניים לקנות מצות ויין.

[אם הוא גר בעיר 30 יום ואם כוונתו להשתקע חייב מיד] (משנ"ב ס"ק ה, עיין ש"ע יו"ד סי' רנו ס"ה). ושיעור הנתינה הוא כפי הראוי לו, ומי שמשתמט מלתת ח"ו עוון הוא בידו (כה"ח ס"ק טז). וברמב"ם ובזוהר הקדוש הפליגו ברעתו ועונשו (פסח כהלכה סי' א ס"ג).
ז. מנהג טוב לקרוא מחומש או מסידור החל מר"ח ניסן את "פרשת הנשיאים" כל יום את הנשיא שלו, וביום י"ג בניסן קוראים מתחילת פרשת בהעלותך עד "כן עשה את המנורה" (חזו"ע פסח עמ' ג).

הלכות הכנת הבית לפסח

א. מנהג ישראל קדושים לסייד את הבית לקראת הפסח, ויש לזה טעם בהלכה (ש"ת תורה לשמה סי' תקט) ומי שאינו מסייד את ביתו, טוב שיבדוק את קירות המטבח ופינת האוכל אם דבוק שם חמץ, ובפרט בפינה שעומד שם התנור גז (והחלון שלידו) ששם קרוב לוודאי יש שומן חמץ וטוב לנקותו (ד. ע. ועיין ש"ע סי' תמז ס"ו ומשנ"ב סי' תלג ס"ק כ).

ב. טוב לנקות היטב (מצידם החיצוני) את חוטי החשמל של המכשירים במטבח כגון: התנור, המקרר וכו', לפי שמצוי שם חמץ (או לכלוכי חמץ). וכן את בקבוקי היין ובפרט את אלו שהגיעו במשלוחי המנות, צעצועי הילדים, העגלות ותיקי ביה"ס. ומה שאי אפשר לנקות יצניעו עד אחרי הפסח.

ג. יש לנקות היטב את כסאות המטבח וכסאות חדר האוכל, יש לבדוק בחריצי הכורסאות והספות, בכיסאות הרכב וכן בכל ארונות הבית [של הספרים והכלים במטבח] ובפרט שיש ילדים קטנים (שעשויים להסתיר לחם בכל מקום!) ולבדוק את סידורי הפרחים שאין שם שעורה שהחמיצה וכו'.

ד. אם ישנם פירורי חמץ הנראים לעין אך אי אפשר להוציאם [מפני שהם בעומק] יש לנסות עם שואב אבק, ואם זה אינו עוזר, יבטלו בשעת אמירת "כל חמירא" (עיין ש"ע סי' תמז סעי' ה משנ"ב).

ס"ק לז). ואם יש שם כזית חמץ יכסו את המקום עד לאחר הפסח (סס ס"א).

ה. הספרים עצמם אין צורך לבדוקם (ש"ת אור לאין ח"א סי' ל"ב, חזו"ע עמ' לה) אבל ספרים שמביאים לשולחן בפסח והשתמשו בהם במשך השנה, כגון: מחזור לשלוש רגלים או ספרי פ"ש יש לבדוקם, שיש חשש שמא יפלו פירורי חמץ לאוכל בפסח (אור לאין ח"א פ"ז ס"ו). זמירונים של שבת וברכונים וכיוצ"ב אי אפשר לנקותם ויש להצניעם עד לאחר הפסח (תורת מועדים פ"ז אות ס).

ו. יש לבדוק בכיסי הבגדים ובמיוחד בכיסי הילדים פן נשאר שם חמץ (חזו"ע עמ' לב) [ואינו צריך לבדוקם שוב בליל יד] ובגדים מכובסים אינם צריכים בדיקה [כי אבקת הכביסה פגמה וקלקלה אם היה שם משהו] (אור לאין ח"א פ"ז ס"יח).

ביכולתך להצטרף ללימוד קצר בספר הזוהר ולהיות שותף בסיומי 1000 ספרי זוהר לעצירת
המגפה בטל: 053-4162582

ניתן להוריד באתר "האיחוד אשדוד" שטר צוואה הלכתי וכן סדר ט"ו בשבט וכו'

טל': 08-8644452 אתר העלון: alonhaihud.co.il דוא"ל: haihud.ashdod@gmail.com